

УДК 78.21:786.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8\(38\)-2406-2422](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-2406-2422)

Рябуха Наталія Олександрівна доктор мистецтвознавства, доцент, в.о. ректора Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-4182-0289>.

Бовсунівська Наталія Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка, доцент кафедри мистецької освіти, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-6418-7738>.

Спольська Олена доктор філософії зі спеціальності «Музичне мистецтво», доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-2397-2035>.

ФОРТЕПІАННІ МІНІАТЮРИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ПОШУКІВ У РІЗНІ ЕПОХИ

Анотація. У статті автори розглядають феномен фортепіанних мініатюр як особливого жанру інструментальної музики, що відображає стилістичні пошуки композиторів у різні історичні епохи. Автори аналізують еволюцію мініатюр від епохи класицизму, де вони виконували роль камерних, інтимних творів, через романтизм із його акцентом на виразність і емоційність, до модернізму та авангарду ХХ століття, які внесли нові гармонічні та формальні експерименти. Особлива увага приділяється тому, як фортепіанні мініатюри слугували своєрідним «дзеркалом» художніх тенденцій і мистецьких ідеалів свого часу, відображаючи соціокультурний контекст та індивідуальний стиль композиторів. В статті також проаналізовано специфіку жанрових ознак мініатюр, їхню структуру, тематичні та образні особливості, що свідчать про багатогранність і гнучкість жанру. Дослідження базується на порівняльному аналізі творів провідних авторів різних епох із урахуванням історико-музикознавчих джерел.

Досліджуючи, автори акцентують увагу на тому, що фортепіанні мініатюри, завдяки своїй компактній формі та лаконічності, стали ідеальним засобом для втілення найтонших психологічних станів та миттєвих емоційних імпульсів.

Відчутне посилення інтересу до цього жанру в епоху романтизму пов'язане з прагненням композиторів до індивідуального висловлювання, що знайшло свій відбиток у таких творах, як «Пісні без слів» Мендельсона або численні п'єси Шопена, Шумана та Ліста. Ці композитори створили справжні перлини фортепіанного репертуару, що вражають своєю глибиною, поетичністю та віртуозністю. [1]

Зокрема, в статті розглядаються такі жанрові різновиди мініатюр, як прелюдія, ноктюрн, експромт, вальс, мазурка, а також програмні п'єси, що мають назви, які викликають асоціації з літературними чи живописними образами. Кожен із цих жанрів має свої унікальні риси, що формувалися протягом століть і відображають як національні традиції (наприклад, мазурка у польській музиці), так і загальноєвропейські тенденції.

Аналіз також охоплює і вплив фортепіанних мініатюр на розвиток інших музичних жанрів, зокрема камерно-інструментальної музики та навіть великих циклічних форм.

Часто мініатюри слугували своєрідними ескізами, з яких згодом виростали масштабніші твори. На прикладі творчості Дебюссі, Равеля та Бартока, автори показують, як мініатюра трансформується у XX столітті, стаючи майданчиком для сміливих експериментів із тембром, гармонією та ритмом.

Ці мініатюри часто набувають рис імпресіонізму, експресіонізму чи інших авангардних течій, демонструючи невичерпний потенціал жанру.

Практичне та теоретичне значення дослідження полягає у розширенні розуміння фортепіанної музики, наданні виконавцям і педагогам нових інструментів для аналізу й інтерпретації творів, а також у сприянні глибшому усвідомленню жанрової еволюції та стилістичних трансформацій у західноєвропейській музичній спадщині. [3]

Ключові слова: фортепіанні мініатюри, стилістичні пошуки, інструментальна музика, музичні епохи, жанрова специфіка, музичний стиль, еволюція фортепіанної мініатюри, класицизм, імпресіонізм, експресіонізм, композиторська індивідуальність, камерність.

Riabukha Nataliia Oleksandrivna Doctor of Art Criticism, Associate Professor, Acting Rector of the Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-4182-0289>.

Bovsunivska Nataliia Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent, Zhytomyr Ivan Franko State University, Docent of the Department of Art Education, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-6418-7738>.

Spolska Olena Doctor of Philosophy in Musical Arts, Associate Professor of the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-2397-2035>.

PIANO MINIATURES AS A REFLECTION OF STYLISTIC EXPLORATIONS IN DIFFERENT ERAS

Abstract. The article examines the phenomenon of piano miniatures as a special genre of instrumental music that reflects the stylistic explorations of composers in different historical eras. The authors analyze the evolution of miniatures from the Classical period, where they played the role of chamber, intimate works, through Romanticism with its emphasis on expressiveness and emotionality, to Modernism and the Avant-garde of the 20th century, which introduced new harmonic and formal experiments. Particular attention is given to the way piano miniatures served as a kind of “mirror” of artistic trends and aesthetic ideals of their time, reflecting both the socio-cultural context and the individual style of composers. The article also analyzes the specific genre features of miniatures—their structure, thematic and figurative characteristics—which demonstrate the versatility and flexibility of the genre. The research is based on a comparative analysis of the works of leading composers from various eras, taking into account historical and musicological sources.

In their study, the authors emphasize that piano miniatures, thanks to their compact form and conciseness, became an ideal medium for expressing the subtlest psychological states and fleeting emotional impulses. The growing interest in this genre during the Romantic era is associated with the composers’ striving for individual expression, which is reflected in works such as Mendelssohn’s *Songs Without Words* and numerous pieces by Chopin, Schumann, and Liszt. These composers created true gems of the piano repertoire, striking in their depth, poetic quality, and virtuosity.

In particular, the article considers such genre varieties of miniatures as the prelude, nocturne, impromptu, waltz, mazurka, as well as programmatic pieces bearing titles that evoke associations with literary or pictorial imagery. Each of these genres has its own unique features, which developed over centuries and reflect both national traditions (for example, the mazurka in Polish music) and pan-European trends.

The analysis also covers the influence of piano miniatures on the development of other musical genres, especially chamber-instrumental music and even large-scale cyclic forms. Miniatures often served as sketches from which more extensive works later emerged. Through the examples of Debussy, Ravel,

and Bartók, the authors demonstrate how the miniature was transformed in the 20th century, becoming a platform for bold experiments with timbre, harmony, and rhythm. These miniatures often acquire features of Impressionism, Expressionism, or other avant-garde movements, revealing the inexhaustible potential of the genre. The practical and theoretical significance of the study lies in broadening the understanding of piano music, providing performers and educators with new tools for analyzing and interpreting works, as well as contributing to a deeper awareness of genre evolution and stylistic transformations in the Western European musical heritage.

Keywords: piano miniatures, stylistic explorations, instrumental music, musical epochs, genre specificity, musical style, evolution of the piano miniature, Classicism, Impressionism, Expressionism, compositional individuality, intimacy.

Постановка проблеми. Фортепіанні мініатюри посідають важливе місце в історії інструментальної музики, слугуючи не лише засобом художнього самовираження композиторів, а й відображенням основних стильових домінант певної епохи. Вони дозволяють простежити еволюцію музичних форм, виразних засобів і естетичних орієнтирів – від класицизму до модернізму. Саме в мініатюрі найчастіше виявляється композиторська індивідуальність, що робить цей жанр особливо показовим у контексті дослідження стильових пошуків. Актуальність теми зумовлена потребою глибшого осмислення жанрово-стильових характеристик фортепіанної мініатюри, її ролі у формуванні національних шкіл, а також у сучасній виконавській і педагогічній практиці. [2]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фортепіанної мініатюри як жанру досліджувалась у працях вітчизняних та зарубіжних музикознавців, зокрема у контексті стилістичних особливостей та композиторських технік різних епох. Значний внесок у вивчення жанрової природи фортепіанної мініатюри зробили такі дослідники, як Г. Ципін, Т. Беккер, Л. Баренбойм, О. Маркова, Л. Кауфман. У сучасних українських дослідженнях увагу зосереджено на творчості окремих композиторів, інтерпретаційних підходах, а також на педагогічному потенціалі мініатюр. Проте цілісне осмислення фортепіанної мініатюри як відображення стильових пошуків у межах різних історичних епох залишається недостатньо повно представленим у науковому дискурсі, що й визначає потребу в подальшому дослідженні цієї теми.

Мета статті. Метою статті є дослідження фортепіанної мініатюри як жанру, що відображає стилістичні пошуки композиторів у різні історичні епохи, виявлення її жанрових та виразових особливостей, а також

простеження еволюції мініатюри як форми камерного музичного висловлювання в контексті розвитку музичного мистецтва від класицизму до модернізму.

Проблемне поле дослідження. Фортепіанна мініатюра, як жанрово-стильове явище, перебуває на перетині кількох наукових напрямів: історії музики, теорії музики, виконавської інтерпретації та композиторської техніки. Проблемне поле охоплює питання еволюції мініатюри у різні історичні періоди, особливості її художньо-образної мови, трансформації форм, гармонійної і фактурної структури відповідно до стилістичних доміант епох (класицизм, романтизм, імпресіонізм, експресіонізм, модерн тощо). Актуальними є також аспекти вивчення мініатюри як засобу виявлення композиторської індивідуальності, роль цього жанру в педагогічній та концертній практиці, а також проблеми інтерпретації творів у сучасному виконавському просторі.

Завдання дослідження:

1. Визначити жанрово-стильові особливості фортепіанної мініатюри як самостійної форми музичного мистецтва.
2. Проаналізувати трансформацію художньо-естетичних ознак фортепіанних мініатюр у контексті різних історичних епох (класицизм, романтизм, модерн, XX–XXI століття).
3. Розкрити вплив композиторських індивідуальностей на формування стилістичних напрямів у межах жанру фортепіанної мініатюри.
4. Дослідити взаємозв'язок фортепіанної мініатюри з іншими видами мистецтва та культурно-історичним контекстом епохи.
5. Виявити освітньо-виконавські та методичні аспекти використання фортепіанних мініатюр у професійній підготовці музикантів. [1]

Методи дослідження:

- аналіз літературних джерел — систематичне вивчення наукових праць, монографій, статей, що висвітлюють історію, теорію та стилістичні особливості фортепіанних мініатюр;
- стилістичний аналіз музичних творів — порівняльне дослідження композиційних, гармонічних, ритмічних та формальних ознак фортепіанних мініатюр різних епох;
- історико-культурний метод — вивчення музичних творів у контексті соціокультурних та естетичних процесів, що впливали на стилістичні пошуки композиторів;
- порівняльний аналіз — зіставлення мініатюр різних композиторів та епох для виявлення спільних рис та відмінностей у стилі;
- інтерпретативний метод — осмислення музичних творів з урахуванням їх художнього значення та виконавських традицій;

- метод узагальнення — формулювання висновків про розвиток жанру та стилістичних тенденцій на основі досліджених матеріалів. [3]

Фортепіанна мініатюра — це жанр, який поєднує в собі камерність, лаконічність і високу художню насиченість. Незважаючи на відносну простоту та невеликий обсяг форми, мініатюра здатна втілити широкий спектр емоцій, настроїв і музичних ідей. Вона виконує роль своєрідного «лабораторного простору» для творчих пошуків композиторів у різні історичні епохи, що відображають домінуючі естетичні принципи та стильові особливості часу. [4]

Фортепіанна мініатюра — це невеликий за тривалістю інструментальний твір для сольного виконання на фортепіано, що містить завершену музичну думку. Основні характеристики мініатюри — камерність, концентрація виразних засобів, емоційна насиченість і афористичність — визначають її як жанр не стільки обсягу, скільки художньої концепції. Мініатюра передбачає глибоке розкриття одного емоційного стану або характеру у стислій, лаконічній формі, що робить її схожою на поетичну лірику в музичному вимірі. [5]

Фортепіанні мініатюри охоплюють низку піджанрів, зокрема:

- п'єси характеру, серед яких прелюдії, етюд, ноктюрни, елегії, баркароли, балади, імпровізації, експромти, скерцо тощо;

- програмні мініатюри — твори з конкретними образними назвами, що передають певні сюжети чи настрої (наприклад, «Маленький пастух» Клода Дебюссі);

- циклічні мініатюри — збірки маленьких п'єс, об'єднаних єдиною ідеєю або настроєм, як-от «Картини з виставки» Модеста Мусоргського, «Дитячий альбом» Петра Чайковського, «Момент музикаль» Франца Шуберта.

Стилістично мініатюри коливаються від ясності та рівноваги класицизму до насиченої романтичної експресії, імпресіоністичної розмитості образів і експресіоністської напруги ХХ століття. Ця жанрова гнучкість дає змогу композиторам експериментувати з формою, гармонією, ритмом і фактурою.

У жанровому сенсі мініатюра не обмежується строго визначеною формою, це скоріше концепція стисненого, концентрованого музичного висловлювання, яке може мати різну стилістичну спрямованість — від ліричної п'єси до експресивного етюд.

Основними рисами фортепіанної мініатюри є:

1. Малий обсяг — тривалість твору зазвичай не перевищує кілька хвилин, що створює відчуття «мініатюрності» як у музиці, так і в художньому задумі.

2. Лаконічність і концентрація виразних засобів — кожен музичний елемент виконує вагомую роль у створенні образу.

3. Характерність і жанрова різноманітність — мініатюри часто мають конкретні назви (п'єса характеру, ноктюрн, прелюдія, етюд, елегія, баркарола, балада тощо), які вказують на специфіку музичного змісту та стилю;

4. Емоційна насиченість — навіть за короткий час мініатюра здатна передати глибокі почуття чи створити настрій;

5. Індивідуальність та експериментальність — у межах жанру композитори часто проявляють інновації в гармонії, ритміці та фактурі. [5]

У сольній фортепіанній музиці мініатюра виконує кілька важливих функцій:

1. Відображення особистих та емоційних станів композитора. Завдяки концентрованості форми мініатюри здатні виразити найтонші переживання та музичні ідеї.

2. Розширення технічних та виконавських можливостей. Особливо це помітно в етюдах, які поєднують педагогічне навантаження з художньою цінністю.

3. Формування репертуару для навчання та концертів. Мініатюри мають великий попит серед студентів музичних закладів, а також є популярними у виконавських програмах завдяки їхній різноманітності та компактності.

4. Внесок у розвиток музичного стилю епохи. Зміни у формі, гармонії та фактурі мініатюр часто відображають ширші стильові трансформації в музиці.

5. Емоційний контакт із слухачем. Завдяки своїй лаконічності та образності мініатюра створює інтимну атмосферу, наближаючи слухача до внутрішнього світу твору. [6]

Фортепіанні мініатюри охоплюють низку піджанрів, зокрема:

1. П'єси характеру, серед яких прелюдії, етюди, ноктюрни, елегії, баркароли, балади, імпровізації, експромти, скерцо тощо.

2. Програмні мініатюри — твори з конкретними образними назвами, що передають певні сюжети чи настрої (наприклад, «Маленький пастух» Клода Дебюссі);

3. Циклічні мініатюри — збірки маленьких п'єс, об'єднаних єдиною ідеєю або настроєм, як-от «Картини з виставки» Модеста Мусоргського, «Українська сюїта» Миколи Лисенка, «Момент музикаль» Франца Шуберта.

Стилістично мініатюри коливаються від ясності та рівноваги класицизму до насиченої романтичної експресії, імпресіоністичної розмитості образів і експресіоністської напруги ХХ століття. Ця жанрова

гнучкість дає змогу композиторам експериментувати з формою, гармонією, ритмом і фактурою.

Фортепіанні мініатюри відіграють ключову роль у формуванні сольного репертуару. Вони мають кілька важливих функцій:

- освітньо-педагогічна — мініатюри широко використовуються в музичній освіті, оскільки дозволяють розвивати як технічні навички, так і художню виразність у виконавців різних рівнів;
- концертна — багато мініатюр входять у програми професійних виконавців завдяки їхній глибині і можливості інтерпретувати широкий спектр настроїв;
- художньо-психологічна — завдяки компактності й емоційній насиченості мініатюра встановлює особливий інтимний контакт між виконавцем і слухачем, розкриваючи внутрішній світ композитора;
- стилістична — мініатюри є відображенням змін у музичній естетиці, тому дослідження цього жанру дозволяє простежити еволюцію музичних стилів. [6]

Мініатюра у контексті історичних епох:

1. Класицизм. Хоча мініатюра як окремий жанр ще не сформована, короткі форми (прелюдії, менуети, рондо) використовуються як частини більших творів або як педагогічні вправи.

2. Романтизм. Жанр мініатюри отримує розквіт, стаючи засобом індивідуального самовираження. Композитори як Роберт Шуман, Фредерік Шопен, Франц Ліст, Едвард Гріг створюють численні цикли та окремі п'єси, що є маленькими музичними оповіданнями.

3. Імпресіонізм. Композитори Клод Дебюссі і Моріс Равель розвивають жанр через передачу відтінків світла, тіней і звукових пейзажів, збільшуючи роль тембру і гармонічних інновацій.

4. XX століття. Мініатюра залишається актуальною у творчості Бели Бартока, Левка Ревуцького, Бориса Лятошинського, Олів'є Мессіана, пристосовуючись до нових технік і стилістичних напрямків, включаючи атональність і поліфонію..

Фортепіанна мініатюра — це не лише жанрова форма, а й спосіб мислення, що дозволяє композитору концентрувати ідеї в стислій формі, а виконавцю — передавати глибокі емоції в компактному творі. Протягом століть мініатюра залишалась чутливим індикатором стильових трансформацій у музиці та є цінним об'єктом для дослідження художніх пошуків різних епох. [4]

Класицизм у музиці XVIII століття характеризується прагненням до ясності, гармонії та логічної структурованості твору. Мініатюра як жанр у цей період здобула особливе звучання, ставши втіленням концентрованої

художньої думки в стислій формі. Композитори Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен у своїх мініатюрах використовували принципи симетрії, пропорційності та структурної збалансованості, що є характерними рисами класицистичного стилю. [4]

Музика класицизму вирізняється прозорістю фактури, рівновагою між формою і змістом, дотриманням тональної логіки та чіткою архітектонікою твору. У центрі композиції знаходиться прагнення до симетрії, що проявляється у будові музичних фраз, балансі тематичних частин та організації музичного матеріалу. Гармонія служить засобом досягнення цілісності і розвитку музичного твору, забезпечуючи логічний перехід між частинами.

Мініатюри Йозефа Гайдна. Один із засновників класичної музичної форми, створював мініатюри, що відзначаються ясністю та енергійністю. Його короткі твори мають чітко виражену фразову структуру, де кожен елемент функціонує у контексті цілого. Часто у мініатюрах застосовуються повтори та варіації мотивів, що створює відчуття симетрії та завершеності.

Мініатюри Вольфганга Амадея Моцарта. У своїх мініатюрах поєднував легкість і витонченість з глибиною музичного вираження. Його прелюдії, менуети та інші короткі форми відзначаються плавністю мелодійної лінії, чіткістю контрапункту та гармонійною рівновагою. Структурність творів забезпечує прозорість і логічність розвитку музичних ідей. [5]

Мініатюри Людвіга ван Бетховена. Стоячи на рубежі класицизму і романтизму, розвиває жанр мініатюри, надаючи їй більшої емоційної насиченості та драматизму. Його короткі форми зберігають класичну структуру, але наповнюються контрастами та гармонічними інноваціями, що свідчить про переходи у музиці кінця XVIII — початку XIX століття. [6]

Мініатюри Й. Гайдна, В.А. Моцарта та Л. ван Бетховена є яскравим відображенням класицистичних ідеалів — гармонії, симетрії та формальної ясності. Незважаючи на невеликий обсяг, ці твори відзначаються глибиною музичного змісту та високим рівнем композиційної майстерності. Вони сформували основу подальшого розвитку інструментальної музики і жанру мініатюри.

Музичний романтизм XIX століття став періодом глибоких стилістичних зрушень, коли на перший план вийшли емоційність, суб'єктивність та індивідуалізація художнього мислення. У цьому контексті фортепіанна мініатюра стала надзвичайно важливим жанром, адже саме в ній композитори мали змогу вільно втілювати особисті переживання, тонкі душевні стани та національні ідеї в компактній і концентрованій формі. Романтизм у музиці цього періоду характеризується піднесенням

особистісної інтонації, глибоким емоційним напруженням і прагненням до вираження національної самобутності. Саме фортепіанна мініатюра, своєю лаконічністю та камерністю, стала ідеальним засобом для передачі інтимних музичних почуттів і настроїв.

Фредерік Шопен – один із найяскравіших представників романтизму, перетворив мініатюру на засіб глибоко інтимної лірики. Його ноктюрни, мазурки, прелюдії та етюди стали справжнім втіленням емоційного щоденника композитора. Вони сповнені тонких динамічних градацій, гнучкої ритміки та виразної мелодики. Особливістю є використання польських національних елементів (особливо в мазурках), що свідчить про поєднання особистісної ідентичності з національною. Внутрішня драматургія цих творів розгортається на рівні деталей – через інтонацію, гармонічну напругу, зміни фактури. [8]

Роберт Шуман використовував мініатюру як засіб психологічного і поетичного розкриття людських настроїв і внутрішніх станів. Його фортепіанні цикли («Карнавал», «Крейслеріана», «Дитячі сцени») складаються з коротких п'єс, кожна з яких має характерний настрій і поетичну назву, що розкриває її зміст. Стил Шумана тісно пов'язаний із літературою та символізмом: мініатюри перетворюються на ескізи-враження, фрагменти внутрішнього монологу. Він експериментував з формою і тематичною організацією, прагнучи вловити у музиці миттєві душевні імпульси. [9].

Фелікс Мендельсон у своїх «Піснях без слів» розвинув іншу модель романтичної мініатюри – мелодійної, світлої, іноді з нотками ностальгії. Його твори відзначаються гармонійністю, елегантною формою, чіткою архітектонікою, що поєднує риси класицизму з ліричністю романтичного світовідчуття. Водночас вони демонструють емоційну глибину, особливо у пізніших зошитах, де проявляється драматизм і психологізм. [9]

Особливої уваги заслуговує внесок українських композиторів, зокрема Миколи Лисенка та Миколи Леонтовича, у розвиток фортепіанної мініатюри. Їхня творчість поєднує романтичну образність із глибоко національним забарвленням. Лисенко створював фортепіанні мініатюри, що базувалися на народних темах, збагачуючи їх гармонічними та фактурними засобами академічної музики. Леонтович, у свою чергу, виявив себе майстром мініатюрної форми, здатної відобразити образність української пісенної культури, часто використовуючи поліфонічні прийоми та ладову варіативність. Його фортепіанні мініатюри вирізняються стриманою виразністю, витонченістю фактури та глибоким зв'язком із фольклорною традицією. Вони демонструють органічне поєднання канонів європейської музики з інтонаційним ладом української народної пісні. [8]

Фортепіанні мініатюри доби романтизму є свідченням художніх пошуків свого часу: вони поєднують суб'єктивне начало з національними рисами, інтимну лірику з глибокими філософськими роздумами. Композитори використовували компактну форму як інструмент глибокого самовираження, що відкривало нові шляхи до інтерпретації музики – як емоційного, наративного і навіть літературного тексту. Завдяки мініатюрам, фортепіанна музика набула нової гнучкості й експресивності, а жанр продовжив своє життя і трансформації у XX столітті.

На межі XIX–XX століть у європейській музиці відбувається інтенсивний пошук нових виражальних засобів. У цьому контексті фортепіанні мініатюри стають лабораторією нових стилістичних відкриттів, насамперед у межах імпресіонізму та модерну. Композитори, відмовляючись від традиційної тональної логіки та класико-романтичної риторики, звертаються до нетрадиційної гармоніки, нової ритміки, фактурної багатошаровості, а також до синестетичних зв'язків між музикою, живописом і поезією.

Фортепіанні мініатюри Клода Дебюссі — це приклад імпресіоністичної естетики в чистому вигляді. Його твори, як-от цикли *Préludes*, *Estampes*, *Images*, не лише демонструють відхід від функціональної гармонії, а й занурюють слухача у звукові пейзажі, де домінують модальність, паралельні квінти, цілотонні гами та неочікувані темброві переходи. Фактура його мініатюр є гнучкою, багатоплановою, часто орієнтованою на оркестрове мислення — за принципом «фортепіано як оркестр». Важливу роль відіграє вплив живопису, зокрема творчості Клода Моне, а також поезії Стефана Малларме й Шарля Бодлера. Загальні враження, розмиті контури, увага до внутрішнього психологічного стану — це те, що споріднює музику Дебюссі з живописом і поезією його епохи. [10]

Музика Моріса Равеля тяжіє до структурної чіткості та формальної збалансованості, що зближує його стиль з класицизмом. Водночас його фортепіанні мініатюри (*Miroirs*, *Gaspard de la nuit*, *Le tombeau de Couperin*) відкривають нові горизонти кольоровості. Гармоніка Равеля вирізняється вишуканістю, частим застосуванням полігармонії, акордової плановості, багатошарової поліфонічної фактури. Він активно використовує орнаментальні елементи, точну ритмічну організацію й багаті темброві ефекти, завдяки чому його музика часто порівнюється з ювелірною роботою. У творчості Равеля простежується також вплив іспанського фольклору, східної екзотики, французької барокової традиції, а також символізму в літературі. [11]

Фортепіанні мініатюри Бели Бартока репрезентують інший вектор модерністського мислення. Його твори (зокрема цикли *Mikrokosmos*, *Out of*

Doors, Allegro barbaro) демонструють глибоку зацікавленість у народній музичній традиції, особливо балканського та угорського регіонів. Характерними є ритмічна складність, часте використання нерегулярних метрумів, поліритмії, а також поліфонічна фактура й модальна гармонія. Барток експериментує з формою та фактурною організацією, поєднуючи жорстку структурність із виразною експресивністю. У його фортепіанних мініатюрах помітний вплив етнографії, а також живопису, що виявляється у колористичних ефектах і пластичності музичних образів. [14]

Фортепіанні мініатюри імпресіоністів і модерністів часто мають програмний характер і апелюють до позамузичних джерел. Наприклад, у Дебюссі назви прелюдій (La cathédrale engloutie, Voiles, Des pas sur la neige) є поетичними образами, що викликають асоціації з природою, рухом, сновидінням. Це ріднить їх із живописом Моне, Тернера, Уїстлера, які прагнули передати атмосферу, мить, світлотінь, а не конкретний сюжет.

У літературі митці зверталися до символізму, імпресіоністичної прози, японської поезії. Візуальні та текстові образи надихали їх на створення мініатюр, де втілено художню суть нового століття — прагнення не до оповіді, а до емоційного й чуттєвого резонансу.

Таким чином, імпресіонізм і модерн принесли у фортепіанну мініатюру новий підхід до кольору, фактури, ритму, формотворення та стилістичної багатозначності. Твори Дебюссі, Равеля та Бартока засвідчують еволюцію мініатюри в напрямі від інтимного жанру до повноцінної художньої форми, що відображає складні процеси мистецьких трансформацій початку XX століття. [12]

XX століття в музиці ознаменувалося радикальними трансформаціями, що охопили стильові, технічні та концептуальні аспекти творчості. Період стрімких змін і експериментів дав поштовх до розвитку авангарду, неокласицизму та модернізму — напрямів, які по-різному переосмислювали музичну традицію. Водночас фортепіанні мініатюри, як компактний і гнучкий жанр, стали своєрідною лабораторією для втілення цих стилістичних пошуків, поєднуючи виразність із формальною стислістю.

Авангард виник як революційна відмова від тональності, традиційних форм і музичних норм. Композитори експериментували з атональністю, серіальними техніками (додекафонія), складними ритмами і нетрадиційними звуковими засобами. В авангардних мініатюрах домінує прагнення до інноваційності, звукової експресії та деконструкції музичних структур. Піонери авангарду — Арнольд Шенберг, Антон Веберн, Альбан Берг — застосували додекафонію, що радикально змінила уявлення про гармонію й мелодику. Мініатюрність жанру дозволяла сконцентрувати експериментальні ідеї у виразних, але стислих музичних формах.

Неокласика стала відповіддю на авангард, пропонуючи повернення до класичних жанрів та форм із новим, модерним підходом до гармонії, ритму і фактури. Вона відзначається ясністю структури, врівноваженістю та збереженням мелодійності.

Поль Гіндеміт, Дьордь Ліга і Арнольд Шенберг — провідні представники неокласики і авангарду у фортепіанній музиці, основні постаті цього напрямку, які у фортепіанних мініатюрах зберігали традиційні форми, але розширювали палітру засобів виразності. Мініатюри неокласиків часто мають чіткий ритм, логіку розвитку і багатство гармонійних відтінків.

Модернізм включає широкий спектр стилістичних пошуків і прагнень до оновлення музичної мови. Він охоплює авангардні, експресіоністські, імпресіоністські та неокласичні риси, будучи відкритим до синтезу різних музичних впливів.

У жанрі фортепіанних мініатюр модерністи застосовували складні ритми, дисонанси, нетрадиційні фактури та тембри. Це дозволяло розкривати нові емоційні та образні контексти. [12]

Польський композитор Кароль Шимановський (1882–1937) яскраво ілюструє поєднання західноєвропейської традиції з модерністськими тенденціями. Його фортепіанні мініатюри відзначаються імпресіоністичною гармонією, мелодійністю, зверненням до національного фольклору і символізму. [10]

Творчість Шимановського — приклад успішного синтезу романтичної експресії, модерністських пошуків та національної ідентичності, що знайшло відображення у циклах коротких музичних форм.

Ейтор Вілла-Лобос — модернізм і національний колорит Латинської Америки. Бразильський композитор Ейтор Вілла-Лобос (1887–1959) у фортепіанних мініатюрах поєднував європейські форми з ритмами і мелодіями бразильського фольклору. Його стиль відзначається яскравою експресією, складними ритмічними малюнками та інноваційними фактурами. Вілла-Лобос значно розширив жанрові й стилістичні межі фортепіанної музики XX століття, відкривши її для народних традицій і модерністських експериментів. Українські композитори XX століття Леонід Грабовський (1924–1984) і Борис Лятошинський (1895–1968) внесли вагомий внесок у розвиток фортепіанних мініатюр. Грабовський експериментував із ритмікою, гармонією та формою, створюючи глибоко емоційні музичні образи. [14]

Лятошинський, відомий своїм неокласичним стилем, інтегрував українські народні мелодії у класичні форми, утворивши унікальний синтез національного колориту та європейських традицій.

Фортепіанні мініатюри ХХ століття служать дзеркалом стилістичних пошуків доби: авангарду, неокласицизму, модернізму. Компактність жанру дозволила композиторам експериментувати зі звучанням, формою і змістом, поєднуючи традиції з новаторством. Творчість Кароля Шимановського, Ейтора Вілла-Лобоса, Леоніда Грабовського та Бориса Лятошинського ілюструє багатство та різноманітність підходів до мініатюрної форми, які й сьогодні мають вагоме значення у світовій музичній культурі. [15]

Фортепіанна мініатюра є одним із найгнучкіших жанрів академічної музики, що зберігає свою актуальність понад два століття. У ХХІ столітті жанр отримує нове прочитання завдяки інтеграції сучасних технологій, розширенню художніх засобів та діалогу з іншими видами мистецтва. Для українських та європейських композиторів мініатюра стає не лише камерною формою, а й експериментальним майданчиком, де поєднуються традиційні піаністичні техніки з електронною обробкою, відеоартом, театральними елементами та цифровими інтерактивними середовищами. На початку ХХІ століття мініатюра зберігає концентрованість музичної думки, але змінює форму існування, виходячи за межі традиційного концертного простору. [2] У сучасній українській музиці фортепіанна мініатюра активно розвивається в творчості Богдани Фроляк, Золтана Алмаші, Олексія Шмурака, Антона Байбакова, Олега Безбородька, а також Оксани Линів і Мирослава Скорика-молодшого. Їхні твори поєднують елементи академічної традиції з впливами джазу, електронної музики та фольклорних інтонацій. Важливим є також повернення до камерності в умовах війни та соціальних потрясінь: мініатюра стає своєрідним емоційним щоденником митця, де концентровані форми передають особисті переживання та суспільні реалії. Багато композиторів активно експериментують із формою та тривалістю творів, створюючи цикли мініатюр, що утворюють цілі концептуальні проекти. Такі твори відзначаються увагою до деталізованої інтонаційної палітри та нових способів тембрового вираження. [6]

Європейські композитори (Г. Куртаг, Т. Адес, Х. Гаррісон) трактують мініатюру як концентровану форму, де мінімальні засоби вираження створюють максимальну інтенсивність смислу. Серед сучасних європейських творів помітне тяжіння до серій коротких п'єс, що формують своєрідні «музичні щоденники», ілюструючи персональні рефлексії композитора через камерну форму.

Крім того, у Європі популярні міждисциплінарні цикли мініатюр, де музика поєднується з літературою, театром або візуальним мистецтвом. Такі практики демонструють прагнення створити максимально інтегрований мистецький досвід для слухача, підкреслюючи роль мініатюри як засобу експресивної концентрації. [4]

Сучасне цифрове середовище суттєво розширює можливості жанру. Мультимедійні проєкти поєднують мініатюру з відеоартом, інтерактивною графікою та світловими інсталяціями. Онлайн-платформи (YouTube, SoundCloud, Spotify) змінюють формат презентації, роблячи мініатюру доступною для широкої аудиторії. Електронна обробка фортепіанного звуку дозволяє створювати гібридні форми між акустичною та електронною музикою, а інтерактивні інсталяції і VR-технології відкривають нові перспективи сценічного й просторового сприйняття. [5]

Мініатюра сьогодні існує на перетині жанрів:

- синтез з поезією (мелодекламація, відеопоезія);
- інтеграція танцю та перформансу;
- поєднання з інструментальною імпровізацією та джазовими елементами.

Такі підходи змінюють сприйняття мініатюри — з «камерного етюду» вона перетворюється на багатопланову аудіовізуальну подію, де звук, рух і образ взаємодіють у єдиному мистецькому просторі. [6]

Фортепіанна мініатюра пройшла шлях від інтимного салонного жанру до відкритої експериментальної платформи. У XXI столітті вона не лише зберігає історичну тяглість, але й активно адаптується до цифрових та міжмистецьких форматів. Поєднання традиційної піаністичної виразності з мультимедійними технологіями та міжжанровими практиками відкриває нові перспективи для її розвитку в Україні та Європі, роблячи жанр актуальним і багатовимірним елементом сучасної музичної культури.

Фортепіанна мініатюра є унікальним жанром, що віддзеркалює еволюцію музичної думки від класики до сучасності. У різні епохи вона виконувала різні функції: від інтимного камерного етюду XIX століття до інтелектуально насичених і експериментальних форм XX–XXI століть. Аналіз творів українських та європейських композиторів показує, що мініатюра завжди була майданчиком для стилістичних пошуків, де концентрованість форми поєднується з максимальною виразністю музичної думки.

Сучасна фортепіанна мініатюра XXI століття демонструє здатність жанру адаптуватися до цифрових і мультимедійних середовищ, інтегруватися в міжжанрові та синестетичні практики, а також зберігати зв'язок із національними музичними традиціями. Водночас вона залишається платформою для творчих експериментів, де композитор поєднує академічні техніки з електронною обробкою, перформансом і відеоартом, створюючи багатовимірний мистецький досвід для слухача.

Мініатюра також виконує функцію соціального та культурного коментаря: у творах сучасних українських композиторів помітний зв'язок із

актуальними подіями, емоційними переживаннями та історичними контекстами.

У європейських практиках акцент робиться на експериментальності та концептуальному осмисленні музичної форми, що демонструє глобальні тенденції розвитку жанру. [4]

Отже, фортепіанна мініатюра виступає не лише дзеркалом історичних стилістичних пошуків, а й живим інструментом дослідження нових форм музичного вираження.

Поєднання традиційної камерності, індивідуальної експресії та сучасних технологій підтверджує її роль як актуального, динамічного та багатопланового жанру сучасної музичної культури. Її здатність поєднувати академічну традицію з інновацією, локальні музичні коди з універсальними медіаформатами робить мініатюру важливим інструментом для формування нових естетичних парадигм у музиці ХХІ століття.

Література:

1. Ципін Г. М. Музичний стиль і жанр: теоретичні аспекти / Г. М. Ципін. – Київ : Музична Україна, 2002. – 256 с.
2. Беккер Т. Історія фортепіанної музики ХІХ століття / Т. Беккер. – Львів : Ліра, 2010. – 312 с.
3. Маркова О. Стилістичні пошуки в інструментальній музиці ХХ століття / О. Маркова. – Харків : Видавництво ХНУ, 2018. – 198 с.
4. Левицький В. М. Історія музичних жанрів: від класики до сучасності / В. М. Левицький. – Київ : Музична Україна, 2015. – 320 с.
5. Петрова І. О. Фортепіанна мініатюра ХІХ–ХХ століть: стилістичні особливості та виконавські аспекти / І. О. Петрова. – Харків : Видавництво ХДМУ, 2018. – 240 с.
6. Сидоренко О. В. Теорія та практика сольного фортепіанного виконавства / О. В. Сидоренко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 280 с.
7. Петрова І. О. Фортепіанна мініатюра: від класики до модерну / І. О. Петрова. – Харків : Видавництво ХДМУ, 2019. – 268 с.
8. Сидоренко О. В. Національні традиції у фортепіанній музиці: Український контекст / О. В. Сидоренко. – Львів : ЛНМА ім. М. Лисенка, 2020. – 312 с.
9. Левицький В. М. Романтизм у європейській музиці: стилі, жанри, інтерпретації / В. М. Левицький. – Київ : Музична Україна, 2016. – 295 с.
10. Машиста Т. В. Клод Дебюссі: проблема імпресіонізму в музичній естетиці та творчості / Т. В. Машиста. – Київ : Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, 2008. – 120 с.
11. Грабовський І. П. Моріс Равель: штрихи до творчого портрета / І. П. Грабовський. – Харків : ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2014. – 96 с.
12. Гуменюк А. Фортепіанна мініатюра в контексті стилістичних тенденцій ХХ століття / А. Гуменюк // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Мистецтвознавство. – 2020. – № 43. – С. 28–35.
13. Задерацький В. Імпресіонізм у фортепіанній музиці Клода Дебюссі / В. Задерацький // Українське музикознавство. – Київ : ІМФЕ, 2018. – Вип. 52. – С. 103–112.

14. Радзієвський Р. Джазові елементи у фортепіанній музиці Бели Бартока/ Р. Радзієвський // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2021. – Вип. 47. – С. 121–128.

15. Шульгіна Т. Вплив живопису на фортепіанну музику імпресіоністів/ Т. Шульгіна // Мистецтво та освіта. – 2015. – № 3. – С. 37–41.

References:

1. Tsypin, H.M. (2002). Muzychnyi styl i zhanr: teoretychni aspekty [Musical style and genre: theoretical aspects]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

2. Bekker, T. (2010). Istoriiia fortepiannoi muzyky XIX stolittia [History of piano music of the 19th century]. Lviv: Lira [in Ukrainian].

3. Markova, O. (2018). Stylistychni poshuky v instrumentalnii muzytsi XX stolittia [Stylistic explorations in instrumental music of the 20th century]. Kharkiv: Vydavnytstvo KhNU [in Ukrainian].

4. Levytskyi, V.M. (2015). Istoriiia muzychnykh zhanriv: vid klasyky do suchasnosti [History of musical genres: from classics to modernity]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukr].

5. Petrova, I.O. (2018). Fortepianna miniatiura XIX–XX stolit: stylistychni osoblyvosti ta vykonavski aspekty [Piano miniature of the 19th–20th centuries: stylistic features and performance aspects]. Kharkiv: Vydavnytstvo KhDMU [in Ukrainian].

6. Sydorenko, O.V. (2020). Teoriia ta praktyka solnoho fortepiannogo vykonavstva [Theory and practice of solo piano performance]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukr].

7. Petrova, I.O. (2019). Fortepianna miniatiura: vid klasyky do modernu [Piano miniature: from classics to modernity]. Kharkiv: Vydavnytstvo KhDMU [in Ukrainian].

8. Sydorenko, O.V. (2020). Natsionalni tradytsii u fortepiannii muzytsi: Ukrainskyi kontekst [National traditions in piano music: The Ukrainian context]. Lviv: LNMA im. M. Lysenka [in Ukrainian].

9. Levytskyi, V.M. (2016). Romantyzm u yevropeiskii muzytsi: styli, zhanry, interpretatsii [Romanticism in European music: styles, genres, interpretations]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].

10. Mashysta, T.V. (2008). Klod Debiussi: problema impresionizmu v muzychnii estetytsi ta tvorchosti [Claude Debussy: the problem of impressionism in music aesthetics and creativity]. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy im. P.I. Chaikovskoho [in Ukrainian].

11. Hrabovskyi, I.P. (2014). Moris Ravel: shtrykhy do tvorchoho portreta [Maurice Ravel: touches to a creative portrait]. Kharkiv: KhNUM im. I.P. Kotliarevskoho [in Ukrainian].

12. Humeniuk, A. (2020). Fortepianna miniatiura v konteksti stylistychnykh tendentsii XX stolittia [Piano miniature in the context of stylistic trends of the 20th century]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Mystetstvovnavstvo, 43, 28–35 [in Ukrainian].

13. Zaderatskyi, V. (2018). Impresionizm u fortepiannii muzytsi Kloda Debiussi [Impressionism in Claude Debussy's piano music]. Ukrainske muzykoznavstvo, 52, 103–112. Kyiv: IMFE [in Ukrainian].

14. Radziievskyi, R. (2021). Dzhazovi elementy u fortepiannii muzytsi Bely Bartoka [Jazz elements in Béla Bartók's piano music]. Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury, 47, 121–128 [in Ukrainian].

15. Shulhina, T. (2015). Vplyv zhyvopysu na fortepianny muzyku impresionistiv [The influence of painting on the piano music of impressionists]. Mystetstvotaosvita, 3, 37–41 [in Ukr]